

## Επίδοση τόμου στην ομότιμη καθηγήτρια κ. Όλγα Κατσιαρδή-Hering

Αθήνα, 31.5.2022

Δύσκολο, νομίζω, να χωρέσουν μέσα σε μερικές αράδες και σε λίγα λεπτά όσα θα ήθελα να πω για την Όλγα Κατσιαρδή-Hering, τη δασκάλα μου Όλγα Κατσιαρδή. Και ακόμα πιο δύσκολο να εκφράσω ενώπιον ενός ακροατηρίου συναισθήματα και σκέψεις για έναν άνθρωπο που με το επιστημονικό του βάρος, τον τολμηρό του λόγο, την ευθυκρισία και το ήθος του με επηρέασε στην επιστημονική και ερευνητική μου διαδρομή. Ωστόσο, παρά την αμηχανία μου να μοιραστώ δημόσια την άποψή μου για το τιμώμενο πρόσωπο, θα επιχειρήσω να το πράξω, ακροβατώντας ανάμεσα σε έναν ελεγχόμενο συναισθηματισμό και σε μια διάθεση αποστασιοποιημένης θέασης της σχέσης μου μαζί της. Η γνωριμία μου με την Όλγα Κατσιαρδή έγινε στο πλαίσιο των προπτυχιακών και κυρίως μεταπτυχιακών μου σπουδών, όταν εκείνη διείδε σε μένα κάτι που μάλλον δεν είχα διακρίνει εγώ στον εαυτό μου: τη δυνατότητα να νοήσω την ιστορία ως δράση και να διευρύνω την ιστορική μου παιδεία, καθότι είχα ολοκληρώσει τις σπουδές μου στο Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, με ειδίκευση στην Αρχαιολογία και όχι στην Ιστορία. Άνθρωπος βαθιά δημοκρατικός, χωρίς αγκυλώσεις και εμμονές, με, μας ενέταξε, εμένα και άλλους τότε συμφοιτητές και νυν συναδέλφους, στον κύκλο των μεταπτυχιακών σπουδών του Τμήματος, φέρνοντάς μας σε μια πιο συστηματική επαφή με τις κανονικότητες της ιστορίας και των πηγών της. Το γραφείο της μετατρεπόταν σε έναν χώρο όπου μας δεξιωνόταν ο πλουραλισμός των ιδεών, των ιστοριογραφικών προσεγγίσεων και ερμηνειών. Στο πλαίσιο αυτό, δεν ήταν εύκολο να έρθω αντιμέτωπος με αυτό που αποκαλούσε ο Σπ. Ασδραχάς «πάλη του ερευνητή με το αντικείμενό του» και να τοποθετήσω τον εαυτόν μου, όσο το δυνατόν πιο στέρεα, σε μια διαδικασία έρευνας, εδρασμένη στα ρεάλια και στον ενοφθαλμισμό της ιστορίας στην κοινωνική θεωρία.

Στα χρόνια των μεταπτυχιακών σπουδών μου γνώρισα καλύτερα την ιστορικό Όλγα Κατσιαρδή, με την αυστηρότητα που την διέκρινε ως επιστήμονα και δασκάλα, με τις υψηλές απαιτήσεις που είχε από τους φοιτητές της, αλλά ταυτόχρονα και τον άνθρωπο, που, με την περιέργεια του επιστήμονα-ερευνητή, εμβάθυνε στη φύση των πραγμάτων, στις ανθρώπινες συμπεριφορές και στους τρόπους λειτουργίας των θεσμών και δη του πανεπιστημίου. Ήταν μια ιδιαίτερα δύσκολη περίοδος για όλους

μας (στη δύση του 20ού αιώνα), όπως και για εκείνη, για προσωπικούς και όχι μόνον λόγους. Μέσα σε ένα ακαδημαϊκό περιβάλλον, με ισχυρούς εσωτερικούς κραδασμούς – δεν θα αναφερθώ σε αυτούς αλλά όσοι τους ζήσαμε, γνωρίζουν ακριβώς τι εννοώ – οικοδομήθηκε σταθερά και χωρίς υπερβολές μια σχέση αλληλοεκτίμησης, κατανόησης, αγάπης και φιλίας, όπως πρέπει να είναι η σχέση μεταξύ δασκάλου και μαθητή. Η ματιά της διεισδυτική και, μέσα από τα νοερά ταξίδια της, μάς μετέφερε σε τόπους με διαφορετικές ιστοριογραφικές παραδόσεις, σε διάφορα πεδία μελέτης και κλάδους της επιστήμης της Ιστορίας (και όχι μόνον), όπως είναι η ιστορία των πόλεων, η ιστορική ανθρωπολογία, η ιστορία της οικογένειας, η ιστορία της μετανάστευσης και των επιχειρήσεων, η ιστορία της κουλτούρας κλπ.

Η ίδια, ωστόσο, ήταν και είναι ένας ταξιδιώτης. Ίσως θα πρέπει να καταγράψει τις ταξιδιωτικές της εμπειρίες: εμπειρίες ερευνητικές, επαγγελματικές και προσωπικές από την Ελλάδα και όλον τον κόσμο. Από εκείνη έμαθα και εγώ να ταξιδεύω, όχι όμως στον ίδιο βαθμό και με την ίδια συχνότητα. Το πρώτο μου ταξίδι στο εξωτερικό ήταν στη Βιέννη στα τέλη της δεκαετίας του 1990, κατόπιν παρότρυνσης δικής της και μετά από συνεννόηση με τη Μαρία Στασινοπούλου, καθηγήτρια στο Ινστιτούτο Βυζαντινών και Νεοελληνικών Σπουδών του Πανεπιστημίου της Βιέννης. Την ίδια περίοδο, στο πλαίσιο του προγράμματος Erasmus, ταξίδευσα στην Ουγγαρία, στη Βουδαπέστη, και ήρθα για πρώτη φορά αντιμέτωπος με το ογκώδες οικογενειακό, εμπορικό αρχείο των Μάνου, που αποτέλεσε τον αρχειακό πυρήνα της διδακτορικής μου διατριβής και έτσι γνώρισα τον κόσμο των παροίκων, που τόσο καλά γνωρίζει η Όλγα Κατσιαρδή. Κυρίως, όμως, έμαθα, μέσω εκείνης, να βλέπω τα πράγματα πολυπρισματικά, πολυεπίπεδα και επειδή μιλάμε για διασπορά και μετανάστευση, να τα αφήνω να συμπλέκονται μέσα μου αζεδιάλυτα, σε μια αδιάλειπτη ροή, να με οδηγούν σε ένα ανεπανάληπτο πλούτο απεικονίσεων του ιδιωτικού και δημόσιου βίου των παροίκων, του περιβάλλοντος χώρου και των μνημείων τους στους τόπους προέλευσης και πρωτίστως στις κοινωνίες υποδοχής τους κατά τους αιώνες της οθωμανικής κυριαρχίας. Με έμαθε να βρίσκομαι σ' έναν ανοικτό και διαρκή διάλογο με τα τεκμήρια και τις όποιες βεβαιότητες που αυτά παρήγαγαν και παράγουν, να αφουγκράζομαι και να προσοικειώνομαι χρονικά μακρυνές σύνθετες πραγματικότητες. Σεβόμενη πάντα τα ερευνητικά μου ενδιαφέροντα, τις ενδιάθετες ροπές μου, τις ευαισθησίες και την ιδεολογία μου, χάραξε διακριτικά και διακριτά τις δικές της κατευθυντήριες γραμμές, απολύτως χρήσιμες και βοηθητικές για τον ερευνητικό μου προσανατολισμό.

Θυμάμαι – και με αυτό θα κλείσω τη σύντομη αναφορά μου στην Όλγα Κατσιαρδή – τις συζητήσεις, τις ιδιωτικές μας συζητήσεις, τις συγκλίσεις και τις αποκλίσεις μας, τις διαφωνίες μας γύρω από τα τρέχοντα, ελάσσονος και μείζονος σημασίας, κοινωνικά και πολιτικά γεγονότα, γύρω από μεγάλες ιδέες ή και πρότυπα που έχουν επενδυθεί με την αυθεντία να καθοδηγούν τις ζωές όλων μας. Όμως, παρά το ότι ζούμε σε «έναν κόσμο που μοιάζει να συνωμοτεί ενάντια στην εμπιστοσύνη» – δανείζομαι τη φράση αυτή από τον Zygmunt Bauman –, αισθάνομαι ιδιαίτερα τυχερός στη ζωή μου, στην προσωπική και επαγγελματική μου ζωή, για τη ριζωμένη σε μια πλέρια πιστότητα σχέση μου με την Όλγα Κατσιαρδή-Hering.

Ίκαρος Μαντούβαλος, Εντεταλμένος ερευνητής Γ',  
Κέντρο Ερεύνης του Μεσαιωνικού και Νέου Ελληνισμού της Ακαδημίας Αθηνών